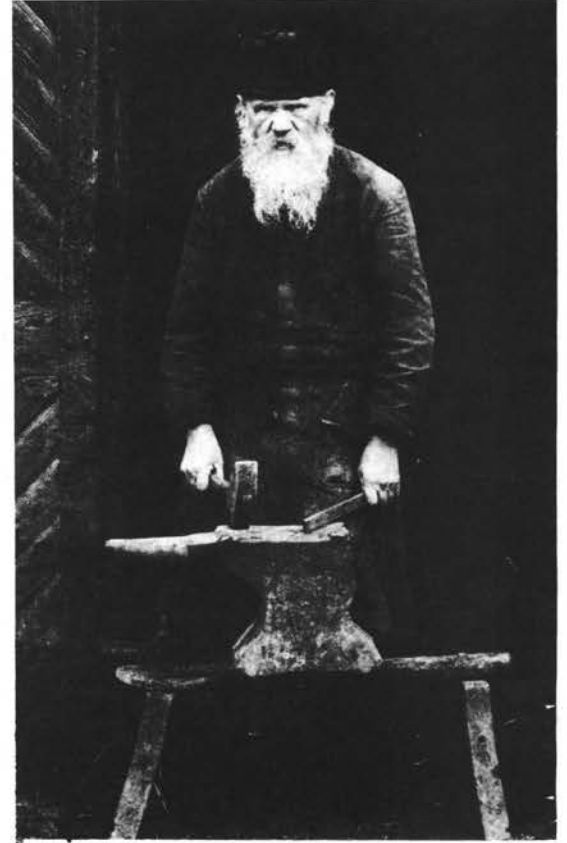

שירים מסדנת היזע

יהודה גור-אריה, נתן יונתן

שירי עבודה ומחאה ביידיש, ששרו פועלים יהודיים. במזרח-אירופה ובארצות הברית

שנים רעות, זמנים מרים,
חיים כגיהנום,
צרות מכל העברים,
מכאוב חדש כל יום.

מלדתנו — קבצנים
בעני ומחסור,
נופלים אפים, מסכנים,
מזי רעב וקר.

מבית-חרושת נזרקים
בזעם ועוינות;
רק לך הרג את עצמך,
או פל ברחוב נמות.
(מיידיש: י.ג.א.)

בחוף יורד הגשם
ושלג מלבין בשדרה.
כבר חלפו ועברו עלומי,
בשכתי אל שלחן התפירה.

שוב נשוב במחט דוקרת
יום כלילה וליילה כיום
וכל עצם שפי נשברת
כל גופי כבר אין בו מתם.
(מיידיש: נ.י.)

מוריס וינציבסקי שלוש אחיות

יש עיר בכריטניה שמה לקטר,
סקנר-לקטר בלונדון העיר,
שלוש אחיות עומדות שם
את שלשתן יש אחד שמכיר.

פרחים הקטנה שם מוכרת
שרוכי-נצל תמכר אחותה
ובלילה כלילה חוזרת
הבכירה שמכרה את כבודה.

חושבות הקטנות בלי שום כעס
על גורל אחותן הבכירה
ושופכות אז שלשתן בוז וקלס
על הרחוב הרועש, על עירן.

בשעה מאחרת בליל
אל ביתן העלוב הן שבות
ופרחים ושרוכי-נצלים
הן שוטפות חרישית בדמעות.

(מיידיש: נ.י.)

אקום מקדם בבקר
מעל ספסל חשוף;
יבש גופי כקרח,
חולה וגם סגוף.

אקום מקדם בבקר,
גופי יבש כעץ;
אל התפירה אשב-לי,
כוס תה אני חפץ.

אומר אני לגברת:
דבר-אכל, אנא תני!
סוככת ומדמה היא:
אשכח רעבונני.

אוי לי ואבוי לי,
קשה היא מנתי!
אוי לשנותי, אבוי לי
כי עזבתי את ביתי.
(מיידיש: י.ג.א.)

קמה אני בבקר,
השעה שש כעת
בראי מסתכלת:
פני בפני המת.

הו, אלי הטוב,
אמר נא לי אתה:
האין תקנה אחרת,
אלא להיות תופרת?

בבקר אני קמה,
התרגול רוטן.
הלב יבש כקרח
ואין גם כוס של תה

לעבודה הולכת,
ולא בלב ונפש;
למתפרה נכנסת —
עפר אני ורפש.

עובדת כל החרף,
פני כבר חשכים;
כספי אני תובעת,
בפסח — מכטיחים.

וכשבאה אמא
אומרים לה שתלך,
צוחים לה מן הדלת:
"אין פסח בשבילך!"

רחם עלי, אלי
הטוב והרחום!
אם אפטר מן התפירה
אצום לך אצום.

(מיידיש: י.ג.א.)

לפני מאה שנה, בסביבות שנות השמונים של המאה שעברה, החל להתפתח ז'אנר מיוחד בשירת יידיש, ובמיוחד בשירת העם, הפולקלור ושירת-הזמר העממית ביידיש. היו אלה "שירי עבודה", שירי עמל ופרך, מעין "שירי מחאה" שחיברו ושרו התופרות החיוורות, חייטים וסנדלרים רכונים על מלאכתם, נפחים ופחחים המפחות המעושנות ובעלי-מלאכה אחרים בבתי-המלאכה הזעירים והחשוכים שלהם, בפרברי הערים והעיירות של רוסיה, פולניה וארצות מזרח-אירופה האחרות.

"המהפכה התעשייתית" באירופה אקרה להגיע למחוזות הללו. תעשיית הטקסטיל והקונפציה היתה עוד בחיתוליה; מרבית העבודה נעשתה בידיים, בחוטי-ומחט, או בכמונות התפירה הגמלוניות, המונעות בדוושת-רגל. תנאי החיים של דלת העם היו קשים מנשוא, וכך גם תנאי העבודה של בעלי-המלאכה ושנליותיהם, שרבים מהם היו יהודים. העבודה נתמשכה משחר עד לילה. תנאים סוציאליים לא היו קיימים כלל ובתחילה גם לא היתה התארגנות של פועלים לשם מאבק על זכויותיהם.

יש לציין שכרוב המקרים היה המעביד, בעל בית-המלאכה, עובד יחד עם פועליו, באותם התנאים, ביגיעה ובדלות, כמוהם.

בעבודתם המתמשכת, מהנץ החמה ועד שעת לילה מאוחרת, לאורה של עשית-נפט מפויחת היו החייטים נותנים קולם בשיר ומביעים בכך את קשי-עמלם, סבלם, מחאתם ותקוותיהם. יש והתאימו את מילות שיריהם ללחנים שהילכו ברחוב, או תירגמו ועיבדו שירים רוסיים או פולניים מאותה תקופה, ו"גייירו" אותם, בהעניקם להם, בנוסף לתוכן הכללי-אנושי והסוציאלי, גם את האנחה היהודית האופיינית והטעם המר-מתוק של הומור ואירוניה-עצמית יהודיים.

השירים הללו, במקורם, אינם מצטיינים בסגולות ספרותיות מיוחדות יש בהם פשטות, נאיביות וקוטביות ברורה וחדה: הפועל — רע לו. המעביד — הוא מקור הרע. אך דווקא סגולות אלה של פשטנות וישרות-הבעה. אלה דיברו אל לב האנשים הפשוטים הללו, נתחבבו עליהם והם הזדהו עם השירים וראו בהם ביטוי נאמן לעולמם הגשמי והרוחני.

השירים הושרו, כאמור, לפי מגנינות מקוריות או מושאלות. בתרגום לא הקפדנו תמיד על הדיוק הפרוודי — קצב וחרוז — של המקור. כוונתנו לתת את התוכן והמשמעות של הטקסט המילולי ולהביא מעט מן הטעם והניחוח והאווירה של אותם ימים רחוקים מלפני מאה שנה, ודומה שטעמם האנושי לא נגמר עד עצם ימינו אלה. בגליון זה ובהמשך, נביא סדרות של "שירי עבודה" כאלה, תחת הכותרת "שירים מסדנת היזע".